

Spacer rozpoczynamy od Ogródu Botanicznego, wkomponowanego w zadrzewiony odcinek kanału Trynka.

01

Ogród zamyka się w kwartale pomiędzy ulicami Armii Krajowej i ulicą Gen. Józefa Bema. Staraniem Towarzystwa Upiększania Miasta Grudziądza, Rada Miejska 12 lipca 1933 roku podjęła decyzję o stworzeniu ogrodu dendrologicznego. Sprowadzono i zasadzono tutaj rzadkie okazy drzew i krzewów w różnych odmianach.

W południowej części ogrodu (od strony ulicy Bema) powstały kwietne dywany (01), z których Grudziądz słynął w 20-lecie międzywojennym. Wówczas założono także basen z rybkami oraz zbudowano zegar słoneczny (02) (obecnie odtworzony). Park Botaniczny noszący imię króla Jana III Sobieskiego otwarto w 1935 roku.

02

W 2008 roku Ogród Botaniczny przeszedł renowację. Odnowiono alejki, zasadzono wiele odmian rzadkich drzew i krzewów. Park wzbogacił się m.in. o takie drzewa, jak: jodła koreańska, sosna limba, żywotnik, miłorząb dwukłapowy, kasztan jadalny, tulipanowiec amerykański, glediczia trójcieniowa i brzoza papierowa. Wśród nowych krzewów znajdziemy m.in. 4 odmiany jałowca, berberys Thunberga, bukszpan wieczniezielony, irgę poziomą, pigwowiec wspinały, 2 odmiany żarnowca, wawrzynek wilczełyko, tamaryszek drobnokwiatowy, migdałek trójklapowy, perukowiec podolski oraz jaśminowiec. Wśród niskopnących roślin znajdziemy m.in. różanecznik, forsycję, żywotnik Smaragd, barwinek, złotokap czy bluszcz.

03

Opuszczamy Ogród Botaniczny południowym wejściem i kontynuujemy spacer aleją nad Trynką. Ta część parku nad kanałem obsadzona jest starym drzewostanem: kasztanowcami, wierzbami, klonami i jesionami (03). Po lewej mijamy okazałą willę (04) należącą niegdyś do córek właścici-

04

ciela browaru, którego ruiny widać po prawej stronie Trynki. Przy niej rośnie klon jesionolistny i krzewinka pięciornik. Dalej, po lewej, mijamy morwę i kolejne klony jesionolistne. Blisko alejki, naprzeciwko browarnego komina, rośnie krzew jaśminowca wonnego. W głębi widoczny skwer z krzewami róż i dywanami kwiatowymi. Blisko skrzyżowania ulicy Sikorskiego z Piłsudskiego wznosi się wysoka metalowa rzeźba „Kosmodrom” z 1978 roku autorstwa grudziądzkiego artysty Henryka Rasmusa (05).

05

Przechodzimy przez ulicę Sikorskiego i kontynuujemy spacer w stronę ulicy Kosynierów Gdyńskich. Niegdyś aleja ta była zabudowana aż do wysokości alei 23 Stycznia. Działania wojenne w 1945 roku pozbawiły jednak tę część miasta historycznych zabudowań. Na miejscu dawnych domów rosną dziś liczne kasztany, lipy i jesiony. Po zachodniej stronie Trynki rośnie czarny bez.

06

Po drugiej stronie ulicy Kosynierów Gdyńskich góruje kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny (06). Neogotycki gmach kościoła wzniesiono w latach 1896-98, na potrzeby gminy ewangelickiej, według projektu berlińskiego architekta Augusta Menkena.

07

Opuszczamy aleję nad Trynką i skręcamy w prawo, w Kosynierów Gdyńskich. To dawna ulica Ogródowa – miejsce związane z zielenią już od początku XIX stulecia. Wraz z uruchomieniem zakładu poprawczego (1801 r.), a później więzienia w dawnym zespole klasztornym reformatów, rozległe tereny pomiędzy ulicą Wybickiego a kanałem Trynka przeznaczono pod ogrody (sady) produkujące żywność dla tych instytucji. W dwudziestoleciu międzywojennym po jej obu stronach zasadzono lipy, tworząc z tej śródmiejskiej ulicy zieloną aleję (07). Wato zwrócić uwagę na piękne kamienice z przełomu XIX i XX wieku, o eklektyczno-secesyjnych elewacjach.

Mijamy ulicę Sienkiewicza i kontynuujemy spacer ulicą Kosynierów Gdyńskich aż do Rybnego Rynku. Skręcamy w lewo, w ulicę Starą, by za chwilę skręcić w prawo, w ulicę Podgórną. Po kilkudziesięciu metrach dochodzimy do wejścia na Górę Zamkową, przez XIX-wieczną bramę.

Górę Zamkową, na której do 1801 roku wznosił się zamek krzyżacki oraz budynki gospodarcze, uprzątnięto po rozbiórcę. Pozostawiono jedynie dawną wieżę zamkową zwaną Klimkiem, a teren wydzierżawiono >>

Nie bez przyczyny Grudziądz przełomu XIX i XX wieku nazywany był „miastem ogrodów” – równoległe z rozwojem urbanistycznym w mieście zakładano parki, ogrody, zieleńce i aleje spacerowe. Towarzystwo Upiększania Miasta, działające zarówno w czasie zaborów, jak i dwudziestolecia międzywojennym, miało w tym największą zastawę. Tereny zielone służyły zarówno rekreacji i wypoczynkowi grudziądzan, tworzyły też neutralne przestrzenie miejskie, będąc otuliną terenów uprzemysłowionych i oddzielając je od stref zamieszkania.

#5

Magdalena Brudnińska

Michał Czeppek

Piotr Łukieński

Fot. M. Nasieniewski, T. Kowalski

Wydawca:
© Miejski
Ośrodek Rekreacji
i Wypoczynku
ul. Za Basenem 2
86-300 Grudziądz
www.moriw.pl

Informacja Turystyczna
Rynek 3-5, 86-300 Grudziądz
tel./fax 56 46 123 18, e-mail: it@gdz.pl

www.it.gdz.pl

GRUDZIĄDZ

SPACER PO OGRODACH I PARKACH

>> kupcowi, który założył tu winnicę. W 1838 roku przeznaczono teren Góry Zamkowej na park. Jego budowa trwała wiele lat, ponieważ wszelkie prace porządkowe, nasadzenia i mała architektura finansowane były ze zbiorów i darowizn. W efekcie powstało założenie parkowe ze ścieżkami spacerowymi, drzewami i krzewami ozdobnymi i plantami wokół wieży. Powstał plac zabaw, ustawiono ławki i stoły z wielkich płyt granitowych, będących płytami nagrobnymi w dawnej kaplicy zamkowej.

08

Dalsze prace prowadzące do zagospodarowania tego terenu nastąpiły po 1875 roku, gdy Górę Zamkową nabył Zarząd Miasta. Odnaleziono wówczas dawną studnię zamkową o głębokości 50 m (zasypaną podczas prac rozbiórkowych w 1801 roku), którą ocembrowano kamieniem (8). Główną atrakcją pozostawała jednak wieża Klimek, o wysokości 20 metrów, będąca doskonałym punktem widokowym na miasto i dolinę Wisły. W dawnej gospodzie urządzono restaurację „Weinberg”, nazywaną w dwudziestolecu międzywojennym „Zamkową”. W latach międzywojennych założono oświetlenie elektryczne, także w wieży.

09

Wieża Klimek, główna atrakcja Góry Zamkowej, 5 marca 1945 roku została wysadzona przez niemieckich saperów. Na jej ruinach usypano kopiec widokowy, na którym w 1965 roku stanęła rzeźba Światowida, dłuta Fryderyka Kubicy.

10

(10). W efekcie przywrócono park do stanu z dwudziestolecia międzywojennego oraz wyekspozowano zakryte dotychczas piwnice i mury krzyżackiego zamku.

Więcej o Górze Zamkowej i wieży Klimek w zeszycie #9.

Łagodnym zejściem schodami od strony Wisły schodzimy z Góry Zamkowej na Błonia. Przechodzimy pod monumentalnymi spichrzami i dochodzimy do skweru im. Andrzeja Wajdy, w jego centralnym punkcie stoi rzeźba Flisaka (11) autorstwa grudziądzkiego rzeźbiarza Ryszarda Kaczora. To miejsce po, zniszczone w 1945 roku, młynie wodnym na kanale Trynka. Dla upamiętnienia tego faktu pod rzeźbą, w dawnym korycie kanału, znajduje się koło młyńskie. Skwer to miejsce wyjątkowe – skupiają

się tu spichrze, jedyna zachowana brama do średniowiecznego miasta, zwana Wodną, klasztor benedyktynek, będący główną siedzibą grudziądzkiego muzeum oraz Park Miast czyli instalacja składająca się z tablic z nazwami ulicy Grudziądzkiej z różnym miast Polski i Europy. Dodatkową atrakcją są fotosy z kręconego w Grudziądzu w 2008 roku przez Andrzeja Wajdę z filmu „Tatarak”.

12

Spod flisaka udajemy się w alejkę wzdłuż murów obronnych miasta. Ten malowniczy trakt nosi nazwę alei Biskupa Chrystiana (12). Przechodzimy pod ceglany m wiaduktem i dochodzimy do schodów prowadzących w prawo, na Planty alei 23 Stycznia. Cały obszar dzisiejszych Plant alei 23 Stycznia do lutego 1945 roku zabudowany był okazałymi wielokondygnacyjnymi kamienicami. Zostały one wysadzone 23 lutego, by stworzyć na linii Trynki przedpole obrony miasta przed atakującą Grudziądz Armia Czerwoną. Po wojnie odbudowano częściowo południową pierzeję, zaś na północnej założono zieleńce. Główny deptak Plant porośnięty jest lipami (13). Poza nimi rosną tu okazałe klony i lipy, a przy Trynce – topole.

13

14

Na plantach znajduje się kilka pomników i tablic pamiątkowych o patriotycznym znaczeniu: rtm. Witolda Pileckiego (14) autorstwa Leszka Pawlikowskiego, Wiktora Kulerskiego autorstwa Henryka Rasmusa i gen. Józefa Hallera i Hallerczyków autorstwa Alego Sładka.

11

W okolicach budynku Starostwa Powiatowego ponownie pojawia się kanał Trynka, znikający pod Plantami za zabytkowym młynem wodnym, zwanym Młynem Górnym (15) (w dwudziestolecu międzywojennym „Młyn Zwolińskiego”), obecnie nieużytkowany. W planach jest utworzenie tu, przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Centrum Nauki.

Z alei 23 Stycznia udajemy się w prawo, na ulicę Focha, której lewą stroną dojdziemy do Skweru Teatralnego im. Czesława Niemięna (16). Zieleń w tym miejscu już w XIX stuleciu towarzyszyła strzelnicy niemieckiego Bractwa Kurkowego. W 1840 roku bractwo zbudowało Dom Strzelecki z dużą salą na imprezy. Drewniany budynek regularnie był powiększany o nowe sale, by ostatecznie powstała gigantyczna jak na owe czasy scena z widownią na 500 osób.

16

Po powrocie Grudziądza do Macierzy, do dawnych pomieszczeń strzelnicy przeprowadzono Teatr Miejski (17). Premierowy spektakl miał miejsce 21 września 1921 roku. Po zniszczeniach wojennych odbudowano gmach w nieco zmienionej formie architektonicznej, z zachowaniem układu sceny i widowni. Pierwszy powojenny spektakl miał miejsce 5 grudnia 1948 roku.

17

Zieleń skweru dawnej strzelnicy to park w stylu angielskim. Po ostatniej wojnie teren ten był niemal pozbawiony drzew – dominowały krzewy niskopienne oraz dywany kwiatowe. Obecnie północną część skweru tworzą lipy, klony i dęby oraz krzewy. W tej części znajduje się popiersie Fryderyka Chopina, autorstwa Macieja Maciejewskiego, odsłonięte 6 października 1980 roku (18).

18

Część skweru przed teatrem tworzą dziś wzorzyste kobierce kwiatowe oraz krzewy ozdobne. Wzdłuż alejek nasadzone są róże.

15

Ze Skweru Teatralnego udajemy się do Parku Miejskiego, podążając ulicą Hallera. Teren lasu miejskiego postanowiono urządzić na park już w 1865 roku, kiedy staraniem Towarzystwa Upiększania Miasta przystąpiono do pierwszych prac porządkowych. Po latach prowadzenia wycinek, nasadzeń i układania alejek, park uroczyście otwarto w 1907 roku. Wówczas dawny budynek leśniczówki przekształcono

w restaurację (19). Znaczną część parku przeznaczono na cele rekreacyjne – zbudowano korty tenisowe oraz plac sportowy. W 1914 roku założono rosarium – ogród róż, który przez następnych 30 lat był chlubą miasta. Oprócz tego powstał ogród botaniczny z małym alpinarium. Zdemastrowany podczas pierwszej wojny park odzyskał swoją świetność dzięki polskiemu Towarzystwu Upiększania Miasta. Zasadzono trawniki, wykonano rabaty i posadzono klomby. Ogród botaniczny połączono z parkiem. Cały teren oświetlono latarniami elektrycznymi, umieszczono ławki oraz oddano korty. Dobudowano muszlę koncertową.

19

Przez okres okupacji niemieckiej park zachował swoją funkcję, jednak pod koniec działań wojennych na jego terenie zbudowano polowe stanowisko przeciwpancerne. W latach 60-tych park uległ znacznemu przekształceniu na skutek budowy wiaduktu w ulicy Hallera, tracąc reprezentacyjne wejście od strony miasta. Częściowo zmieniono przebieg alejek, stworzono nowe place wypoczynkowe, gdzie głównymi elementami stały się czołg (obecnie przy Leśniczówce) oraz samolot (od 2015 roku przy rondzie Lotników).

20

W latach 2013-14 roku wykonano renowację Parku Miejskiego. Przywrócono park do stanu z 20-lecia międzywojennego (w zakresie dendrologii) oraz do pierwotnego projektu różnanki z 1914 roku (20). Ponadto odtworzono układ komunikacyjny z międzywojnia oraz amfiteatr z daleką perspektywą wnętrza pejzażowego (21). W ramach inwestycji nasadzono 134 drzew liściastych (klony, graby, magnolie i wiśnie), 36 drzew iglastych (cis, żywotnik) oraz niemal 50 tys. krzewów liściastych (trzmiełina, hortensja, suchodrzew, runianka, laurowiśnia, różanecznik, 11 gatunków róż, kalina koreańska), 24 tys. krzewów żywopłotowych (buxspan), 7,5 tys. krzewów iglastych (cis, żywotnik) oraz ponad 5,5 tys. roślin rabatowych (begonia, paciorecznik). W miejscu dawnej ekspozycji czołgu powstał wielofunkcyjny plac zabaw dla dzieci i młodzieży (22). Tu kończymy spacer.

21

22